

DARIUSZ CZAKOWSKI

CZYNNIKI KULTUROWE I RELIGIJNE, A POPYT NA ŻYWNOSĆ W UNII EUROPEJSKIEJ - ANALIZA WSPÓŁZALEŻNOŚCI

Streszczenie: Unia Europejska to zróżnicowany region o bogatym dziedzictwie kulturowym i religijnym. W ostatnich latach coraz większą uwagę poświęca się czynnikom kulturowym i religijnym kształtującym preferencje żywieniowe. Niniejsza praca badawcza ma na celu zbadanie wpływu czynników kulturowych i religijnych na popyt na żywność w Unii Europejskiej. W artykule zbadane zostaną kluczowe determinanty wpływające na spożycie żywności w UE oraz ewolucja tego zapotrzebowania w czasie. W artykule tym przeanalizujemy w szczególności wpływ przekonań religijnych na wzorce konsumpcji żywności i zbadamy wzajemne powiązania między czynnikami ekonomicznymi, zmianami demograficznymi i popytem na żywność. Ponadto w artykule zostaną przedstawione studia przypadków dotyczące popytu na żywność w różnych krajach UE i omówione zostanie, w jaki sposób polityki krajowe uwzględniają zróżnicowane zapotrzebowanie na żywność w UE. Na koniec w artykule przedstawiono przyszłe trendy w popycie na żywność pod wpływem kultury i religii oraz omówiono potencjalne środki polityczne mające na celu zaradzenie zmieniającemu się krajobrazowi popytu na żywność w UE. Analizując te kwestie, niniejszy artykuł badawczy ma na celu zapewnienie wszechstronnego zrozumienia złożonych czynników kulturowych i religijnych, które wpływają na popyt na żywność w Unii Europejskiej.

Słowa kluczowe: kulturoznawstwo, popyt na żywność, dziedzictwo religijne, ekonomia społeczna

JEL codes: D24, J8, M14, Q10

1. WSTĘP

Czynniki kulturowe są głęboko powiązane z preferencjami żywieniowymi jednostek i społeczności, ponieważ obejmują zwyczaje, wierzenia i praktyki specyficzne dla każdej grupy społecznej. Te wpływy kulturowe wykraczają

poza zwykłe osobiste wybory; są one zakorzenione w samej strukturze społeczeństwa poprzez zwyczaje rodzinne i społeczne. W rodzinach tradycyjne przepisy i nawyki żywieniowe przekazywane są z pokolenia na pokolenie, tworząc poczucie tożsamości i ciągłości. Tradycje te często odzwierciedlają szersze praktyki kulturowe społeczeństwa, które mogą obejmować celebrowanie określonych potraw podczas festiwali lub ceremonii religijnych, co dodatkowo wzmacnia związki między kulturą a preferencjami żywieniowymi. Na przykład w kulturze indyjskiej powszechna praktyka wegetarianizmu to nie tylko wybór diety, ale przejaw głęboko zakorzenionych wartości duchowych i zasady ahimsy, czyli niestosowania przemocy. Podobnie w wielu kulturach zachodnich spożycie mięsa jest głęboko zakorzenione w normach społecznych i często uważane jest za podstawę utrzymania i tradycję, pozostałość po historycznym znaczeniu łowiectwa i hodowli zwierząt. Ta skomplikowana sieć czynników społeczno-kulturowych ilustruje potężną rolę, jaką kultura odgrywa w kształtowaniu nawyków żywieniowych i preferencji jednostek na całym świecie¹.

W Unii Europejskiej kontekst kulturowy głęboko zakorzenił się w codziennym sposobie odżywiania jej mieszkańców, gdzie tradycyjne potrawy i bogactwo kuchni regionalnej wyznaczają zarówno codzienne nawyki żywieniowe, jak i specjalne okazje. Nie można nie doceniać znaczenia preferencji rodzinnych, ponieważ wiele osób przypisuje swoje wybory żywieniowe wpływom rodzinnym. Sugeruje to, że przepisy i nawyki żywieniowe przekazywane z pokolenia na pokolenie pozostają podstawą wyboru posiłków. Znaczenie smaku, dodatkowo podkreśla, że zmysłowe doświadczenie jedzenia jest głęboko zakorzenione w tożsamości kulturowej. Dodatkowo tradycyjne potrawy i składniki przyciągają uwagę podczas uroczystych wydarzeń, wzmacniając znaczenie kultury w kształtowaniu wzorców konsumpcji żywności. Takie okazje nie tylko odzwierciedlają różnorodność kulinarną panującą w UE, ale także oferują przedsiębiorstwom spożywczym wyjątkową okazję do nawiązania kontaktu z konsumentami. Poprzez wydarzenia kulturalne i święta firmy te mogą prezentować swoje produkty, celebrując dziedzictwo gastronomiczne stanowiące integralną część społeczeństwa europejskiego i nawiązując kontakt z konsumentami na poziomie wykraczającym poza zwykłe wyżywienie, czerpiąc w ten sposób z głęboko zakorzenionych wartości kulturowych, które wpływają na zachowania żywieniowe².

W miarę jak społeczeństwa europejskie stają się coraz bardziej powiązane z resztą świata, ich zapotrzebowanie na żywność przeszło znaczącą transformację. Lokalna kuchnia, głęboko zakorzeniona w tradycji, zaczęła wchłaniać nowe

¹ R. Orji, R. L. Mandryk, (2014), *Developing culturally relevant design guidelines for encouraging healthy eating behavior*, „International Journal of Human-Computer Studies” 72(2), s. 207-223.

² R. Kumar, C. Ramendran, P. Yacob, (2012), *A study on turnover intention in fast food industry: Employees' fit to the organizational culture and the important of their commitment*, „International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences” 2(5).

wpływy kulturowe, co doprowadziło do ewolucji tego, co można nazwać nowoczesnym gobelinem kulinarnym. Zjawisko to jest powszechnie obserwowane w ośrodkach miejskich, gdzie migracja i turystyka wprowadzają do lokalnego podniebienia różnorodne smaki i składniki. Na przykład rozwój kuchni fusion, będącej mieszanką tradycyjnych dań europejskich ze smakami azjatyckimi lub afrykańskimi, stanowi przykład dynamicznego charakteru współczesnej europejskiej kultury kulinarnej. Przeplatanie się praktyk kulinarnych nie tylko odzwierciedla zmieniającą się sytuację demograficzną społeczeństw europejskich, ale także reprezentuje szerszą akceptację i celebrację wielokulturowości w ramach wzorców konsumpcji żywności. Te nowe trendy kulinarne, będące odejściem od konwencjonalności, świadczą o otwartości na eksperymenty smakowe i chęć sięgania po nowatorskie doznania gastronomiczne. W związku z tym wpływy kulturowe nie tylko poszerzyły repertuar dostępnych dań, ale także wzbogaciły tkankę kulturową społeczeństw europejskich, wspierając bardziej włączającą i zróżnicowaną scenę kulinarną.

2. WPŁYW RELIGII NA WZORCE KONSUMPCJI ŻYWNOSCI

Religia odgrywa wieloaspektową rolę w kształtowaniu zapotrzebowania konsumentów na żywność, wykraczając poza zwykłą osobistą pobożność i wpływając na normy i zachowania społeczne. Na przykład w Libanie mozaika kulturowa i religijna wzbogaca scenę kulinarną o różnorodne dania, takie jak mezze; jednakże wpływ przekonań religijnych na popyt na takie dania pozostaje niedostatecznie zbadany. Skomplikowany związek między religią a popytem na żywność jest widoczny w tym, jak głęboko nauki religijne przeplatają się ze wzorcami konsumpcji żywności. Na przykład podczas islamskiego miesiąca Ramadan tradycyjny post powoduje znaczną zmianę czasu i rodzaju spożywanej żywności, co często prowadzi do zwiększonego zapotrzebowania na określone produkty spożywcze odpowiednio podczas suhur i iftar, czyli posiłków przed świtem i po zachodzie słońca³. To zachowanie motywowane religijnie pokazuje, jak przestrzeganie przez wierzących wytycznych żywieniowych opartych na wierze może wpłynąć na popyt na żywność, podkreślając znaczenie zrozumienia dynamiki religijności oraz jej bezpośredniego i pośredniego wpływu na zachowania konsumentów⁴. Co więcej, praktyka dzielenia się mięsem podczas Kurban Bayrami w tradycji islamskiej jest przykładem społecznych i redystrybucyjnych aspektów religijnej konsumpcji żywności, wpływających nie tylko na indywidualne zapotrzebowanie, ale także wspierających kulturę dzielenia

³ D. Shipman, B. Durmus, (2017), *The effect of culture on food consumption; a case of special religious days in Turkey*, s. 92-99.

⁴ H. F. Hassan, L. A. Ghandour, A. Chalak, P. Aoun, C. J. Reynolds, M. G. Abiad (2022), *The influence of religion and religiosity on food waste generation among restaurant clienteles*, „Frontiers in Sustainable Food Systems” 6, s. 1-9.

się i dobroczynności w społeczności. Takie wydarzenia religijne mogą prowadzić do tymczasowego wzrostu popytu na niektóre produkty spożywcze, co ilustruje dynamiczny charakter popytu na żywność pod wpływem praktyk religijnych. To nie tylko konsumpcja, ale także zamiary dotyczące marnowania żywności kształtowane są przez przekonania religijne i stopień uczestnictwa w religii, co może zachęcać do samodyscypliny i oszczędności, potencjalnie zmniejszając w ten sposób ogólne marnowanie żywności⁵. To wzajemne oddziaływanie między religijnością a popytem na żywność uwydatnia potrzebę uwzględnienia przez decydentów i przedsiębiorstwa praktyk religijnych przy ocenie trendów na rynku żywności i preferencji konsumentów.

Poza szerokim wpływem czynników kulturowych na wybory żywieniowe, specyficzne religijne ograniczenia dietetyczne wyraźnie kształtują dynamikę rynku w Unii Europejskiej. Na przykład przestrzeganie diety koshernej i halal odgrywa znaczącą rolę na rynku, a społeczności żydowskie i muzułmańskie wymagają żywności zgodnej z ich prawami religijnymi. Ograniczenia te narzucają nie tylko dopuszczalne składniki, ale także metody przygotowywania i obchodzenia się z żywnością, tworząc rynki podrzędne dedykowane tym zgodnym produktom. Ponadto w społecznościach ortodoksyjnych chrześcijan istnieją okresy abstynencji od żywności pochodzenia zwierzęcego (ASF), które w szczególności zmieniają zachowania konsumentów. Znajduje to odzwierciedlenie w przemyśle mleczarskim w okresie prawosławnego postu, kiedy następuje wyraźny spadek spożycia produktów mlecznych. Wpływ postu religijnego jest jeszcze bardziej zniuansowany, ponieważ muzułmańskie gospodarstwa domowe mają tendencję do ograniczania spożycia mleka w okresie Wielkiego Postu, dostosowując swoje nawyki żywieniowe do chrześcijańskiego okresu pokuty, pomimo braku religijnego nakazu w islamie. Z kolei protestanckie gospodarstwa domowe nie wykazują znaczących zmian w spożyciu nabiału w okresach postu, co wskazuje, że wpływ religijnych ograniczeń dietetycznych nie jest jednolity we wszystkich grupach demograficznych⁶. Różnice te podkreślają złożoność rynku europejskiego, na którym praktyki religijne i przepisy żywieniowe krzyżują się z zachowaniami konsumentów, wpływając na dostępność i sprzedaż w sektorze spożywczym.

Celebracje religijne i posty, szczególnie w społecznościach prawosławnych i muzułmańskich, wywierają istotny wpływ na wzorce konsumpcji żywności w gospodarstwach domowych, zwłaszcza w kontekście spożycia mleka. Podczas znaczących okresów postu, takich jak Wielki Post, który trwa 55 dni, zwyczaje konsumpcyjne w tych społecznościach ulegają znacznej zmianie; W gospodarstwach ortodoksyjnych obserwuje się wyraźny spadek spożycia mleka.

⁵ I. Elshaer, A. E. E. Sobaih, M. Alyahya, A. Abu Elnasr, (2021), *The impact of religiosity and food consumption culture on food waste intention in Saudi Arabia*, „Sustainability” 13(11).

⁶ E. D’Haene, S. Desiere, M. D’Haese, W. Verbeke, K. Schoors, (2019), *Religion, food choices, and demand seasonality: Evidence from the Ethiopian milk market*, „Foods” 8(5).

To zmniejszenie spożycia nie jest jedynie odzwierciedleniem osobistej pobożności lub przestrzegania przepisów religijnych zabraniających spożywania żywności pochodzenia zwierzęcego, ale także strategiczną zmianą w pozyskiwaniu żywności. W szczególności obserwuje się, że ortodoksyjne gospodarstwa domowe zmieniają swoje strategie zaopatrzenia w okresach postu, decydując się na ograniczenie zakupów mleka i produktów na bazie mleka, takich jak masło, których nie rekompensuje zwiększone spożycie alternatywnych produktów mlecznych. Wpływ tych praktyk religijnych jest na tyle znaczący, że można go zaobserwować w dynamice rynku, przy czym sprzedaż i ceny mleka podlegają wahaniom, rosnąc w dni wolne od postu, gdy popyt wraca do normy. Zjawisko to podkreśla złożoność zachowań związanych z konsumpcją żywności, na które, jak zauważono wcześniej, wpływają nie tylko smak, cena czy preferencje rodzinne, ale jest ono również głęboko powiązane ze społeczno-kulturową tkanką praktyk religijnych i związanymi z nimi ograniczeniami dietetycznymi.

3. ANALIZA DETERMINANT POPYTU NA ŻYWNOSĆ W UE

Nie da się przecenić wzajemnego oddziaływania czynników ekonomicznych oraz wymagań kulturowych i religijnych w kształtowaniu preferencji żywieniowych, szczególnie w kontekście europejskim. W sześciu zbadanych krajach UE oczywiste jest, że czynniki religijne i kulturowe odgrywają kluczową rolę w napędzaniu popytu na niektóre rodzaje żywności⁷. Osoby przestrzegające określonych przepisów żywieniowych wynikających z przekonań religijnych, takich jak wymogi koszerności czy halal, dyktują znaczną część rynku żywności. Podobnie święta i tradycje kulturalne często wpływają na wzorce konsumpcji żywności, prowadząc do zwiększonego popytu na określone produkty w określonych okresach. Jednocześnie poziom dochodów w znacznym stopniu wpływa na wybory żywieniowe, przy czym osoby o wyższych dochodach zazwyczaj wykazują skłonność do zakupu niepodstawowej żywności, która jest zgodna z ich wartościami kulturowymi i religijnymi. Sugeruje to, że chociaż na podstawowe produkty spożywcze wpływa przede wszystkim wrażliwość cenowa, popyt na produkty inne niż podstawowe jest bardziej złożony i uwzględnia potencjał ekonomiczny z względami kulturowymi i religijnymi. Co więcej, w coraz większym stopniu uwzględnia się w tym równaniu obawy dotyczące jakości i bezpieczeństwa żywności, a konsumenci są skłonni zapłacić wyższą cenę za gwarancję wysokich standardów, szczególnie w przypadku produktów innych niż podstawowe. W ten sposób ekonomiczne wymiary dochodu i ceny, wraz z wpływami kulturowymi i religijnymi, łączą się, tworząc wieloaspektowe ramy, w których artykułowany jest popyt na żywność w UE.

⁷ X. Irz, F. Caillavet, A. Fadhuile, V. Nichèle, E. Castellari, D. Moro, F. Akaichi, (2017), *A comparative analysis of food demand and its determinants in six EU countries*.

Opierając się na założeniu, że czynniki kulturowe kształtują preferencje żywieniowe, zmiany demograficzne stanowią dynamiczny element ewolucji wzorców konsumpcji żywności. Szeroko zakrojona analiza przekrojowa wykazała, że obok skłonności kulturowych, determinanty ekonomiczne odgrywają kluczową rolę w kształtowaniu nawyków żywieniowych. Świadczą o tym różnice w składzie markowych produktów spożywczych spożywanych w różnych regionach, co sugeruje, że pomimo dostępności tych samych produktów, wybory konsumentów mogą znacznie się od siebie różnić ze względu na czynniki ekonomiczne⁸. Co więcej, wymagania społeczne w coraz większym stopniu dyktują trendy na rynku żywności, łącząc przystępność cenową, zrównoważony rozwój i wygodę jako główne czynniki wpływające na wybory żywieniowe w UE. W miarę zmian demograficznych czynniki te stają się coraz wyraźniejsze, odzwierciedlając zmieniające się priorytety i możliwości finansowe różnych grup ludności. Ponadto badacze zauważyli, że ujednolicenie popytu na żywność jest obserwowalnym trendem w gospodarstwach domowych w UE, co wskazuje na zbieżność wzorców konsumpcji żywności w różnych państwach członkowskich i wybranych krajach OECD na przestrzeni prawie dwóch dekad⁹. Na to zjednoczenie wpływa nie tylko integracja gospodarcza, ale także towarzyszące jej przemiany demograficzne, takie jak urbanizacja, starzenie się społeczeństw i migracje, które łącznie przyczyniają się do bardziej ujednoliconego popytu na żywność w tych regionach.

Migracja w Unii Europejskiej (UE) ma głębokie konsekwencje dla krajobrazu popytu na żywność na kontynencie, działając jako katalizator zmian wzorców i preferencji konsumpcji. Konsumenci z różnych środowisk kulturowych przemieszczający się za granicę przynoszą ze sobą różnorodne tradycje kulinarne i zwyczaje żywieniowe, które z kolei wpływają na rynki lokalne i popyt na określone produkty spożywcze¹⁰. Tę dynamiczną interakcję między migracją a popytem na żywność dodatkowo podkreśla Europejski Zielony Ład, w którym kładzie się nacisk na przejście w kierunku zrównoważonego systemu żywnościowego, który uwzględni kwestie zdrowia, środowiska i różnorodności kulturowej. Co więcej, perspektywy rolnictwa w UE podkreślają znaczenie żądań społecznych, w szczególności rosnącego zapotrzebowania na żywność, która równoważy przystępność cenową, zrównoważony rozwój i wygodę, a równowagę tę stale kształtuje napływ nowych profili i preferencji konsumentów w UE. Ujednolicenie popytu na żywność we wszystkich gospodarstwach domowych w UE sugeruje, że choć utrzymują się tradycyjne wzorce konsumpcji, istnieje

⁸ K. Nes, P. Ciaian, F. Di Marcanonio, (2021), *Economic determinants of differences in the composition of seemingly identical branded food products in the EU*, Food Policy.

⁹ T. Grodzicki, M. Jankiewicz, (2022), *Ecological situation and changes in food demand in the EU member states and selected OECD countries: Spatio-temporal analysis*, Food Quality and Preference.

¹⁰ A. Gracia, L. M. Albisu, (2001), *Food consumption in the European Union: main determinants and country differences*, „Agribusiness: an international journal” 17(4), s. 469-488.

ewoluujący zbiorowy apetyt, który odzwierciedla połączenie różnych wpływów żywieniowych, a ewolucję tę można częściowo przypisać przemieszczaniu się ludzi i późniejszemu mieszanu się kultur żywieniowych.

4. STUDIA PRZYPADKÓW DOTYCZĄCE POPYTU NA ŻYWNOSĆ W RÓŻNYCH KRAJACH UE

Przykładem złożoności popytu na żywność w krajach europejskich są zróżnicowane wzorce żywieniowe i dysproporcje gospodarcze obserwowane w całym regionie. W UE-27 występuje zauważalna niejednorodność w relacjach między produkcją a konsumpcją żywności, ponieważ wiele krajów jest zależnych od zewnętrznej działalności związanej z produkcją żywności, aby zaspokoić swój popyt, na co wpływa intensywność handlu żywnością i towarami rolnymi. Sytuację dodatkowo komplikuje rozmieszczenie geograficzne, które wpływa nie tylko na poziom bezpieczeństwa żywnościowego, ale także na zachowania konsumpcyjne w różnych krajach. Na przykład w Europie Wschodniej poziom bezpieczeństwa żywnościowego jest generalnie niższy w porównaniu z zachodnimi odpowiednikami, co jest odzwierciedleniem rozwoju gospodarczego, a także stabilności dostaw żywności. Odsetek osób, których nie stać na spożywanie co drugi dzień posiłku bogatego w białko, takiego jak mięso, ryba lub jego wegetariański odpowiednik, jest wyraźnym wskaźnikiem tej zmienności, przy czym wskaźniki te wahają się od wysokiego poziomu 22,4% w Bułgarii do niespełna 2,0% w krajach takich jak Cypr i Holandia. To zróżnicowanie gospodarcze bezpośrednio wpływa na popyt na żywność, ponieważ osoby o ograniczonych zasobach częściej polegają na tańszej, podstawowej żywności, takiej jak chleb i płatki zbożowe, co widać w krajach, których zaopatrzenie w żywność jest poniżej średniej UE. Z drugiej strony, w niektórych krajach, niezależnie od ogólnego poziomu zaopatrzenia w żywność, diety w dużej mierze opierają się na białkach zwierzęcych pochodzących z mleka, sera i jaj, co podkreśla preferencje kulturowe, a także możliwości ekonomiczne. Ustalenia te podkreślają potrzebę uwzględnienia zarówno czynników ekonomicznych, jak i kulturowych przy ocenie popytu na żywność w krajach europejskich, ponieważ odgrywają one kluczową rolę w kształtowaniu wzorców konsumpcji na całym kontynencie.

Wzajemne oddziaływanie czynników kulturowych i religijnych na popyt na żywność ilustrują ponadto studia przypadków w Unii Europejskiej, gdzie pomimo braku niedoborów żywności dzięki silnemu sektorowi rolnemu wspieranemu przez politykę UE, na wzorce konsumpcji duży wpływ mają preferencje kulturowe i praktyki. Zbadane studia przypadków, które obejmują różne regiony miejskie, takie jak Wrocław w Polsce i Ateny w Grecji, ujawniają bogaty zbiór preferencji żywieniowych związanych z historycznym, kulturowym i religijnym

tłem tych obszarów¹¹. Na przykład spożycie żywności w Atenach odzwierciedla dietę śródziemnomorską, która jest głęboko zakorzeniona w kulturze greckiej i prawosławnych praktykach religijnych, podczas gdy Wrocław prezentuje inny schemat, nawiązujący do polskich tradycji kulinarnych i wpływów katolickich. Ta różnorodność nawyków żywieniowych w całej Europie wskazuje na szerszy problem zrównoważonego rozwoju, ponieważ ślad ekologiczny (EF) związany z żywnością pokazuje, że mieszkańcy UE wymagają od przyrody więcej, niż ekosystemy regionu są w stanie zregenerować, co stanowi wyzwanie dla zrównoważonego rozwoju systemów żywnościowych. Wyzwanie to nie dotyczy wyłącznie Europy, ale stanowi problem ogólnoświatowy wymagający partnerstw i podejścia transgranicznego w celu rozwiązania problemów związanych z systemem żywnościowym. Należy jednak wziąć pod uwagę, że bezpieczeństwo żywnościowe w krajach uprzemysłowionych, takich jak kraje UE, obejmuje nie tylko dostępność, ale także ekonomiczny dostęp do żywności odpowiedniej kulturowo, którą ludzie pragną spożywać, co jest istotnym czynnikiem kształtującym popyt na żywność¹².

Chociaż indywidualne preferencje konsumentów w UE znacząco wpływają na popyt na żywność, polityki krajowe muszą również poruszać się po złożonym obszarze zrównoważenia środowiskowego i konsekwencji gospodarczych. Strategia Komisji Europejskiej „od pola do stołu”, uruchomiona w ramach Europejskiego Zielonego Ładu, ma na celu bezpośrednie stawienie czoła tym wyzwaniom poprzez przejście na bardziej zrównoważony system żywnościowy. Niektóre oceny skutków ostrzegają jednak, że takie radykalne zmiany mogą w sposób niezamierzony prowadzić do niezamierzonych konsekwencji, takich jak skutki wycieków, w przypadku których redukcje emisji gazów cieplarnianych (GHG) w UE mogłyby zostać zrekompensowane wzrostem gdzie indziej w wyniku zmiany produkcji. Może to również potencjalnie skutkować spadkiem produkcji rolnej, wyższymi cenami żywności i stratą dochodów producentów w wyniku przejścia na bardziej zrównoważone praktyki. Niemniej jednak przewiduje się, że przejście na zdrowszą dietę, zgodnie ze strategią „od pola do stołu”, znacznie zmniejszy wpływ unijnego systemu żywnościowego na środowisko, w tym jego ślad węglowy, wodny i gruntowy, przy jednoczesnym ograniczeniu zagrożeń społecznych związanych z produkcją i konsumpcją żywności. Ta strategiczna zmiana jest nie tylko koniecznością z punktu widzenia ochrony środowiska, ale jest również zgodna z szerszymi celami strategicznej autonomii UE, która podkreśla potrzebę zróżnicowanego systemu żywnościowego i polityk handlowych, które przestrzegają unijnych standardów w zakresie zrównoważonego rozwoju

¹¹ M. Sylla, M. Świąder, J. L. Vicente-Vicente, G. Arciniegas, D. Wascher, (2022), *Assessing food self-sufficiency of selected European Functional Urban Areas vs metropolitan areas*, Landscape and Urban Planning.

¹² G. Fusco, B. Coluccia, F. De Leo, (2020), *Effect of trade openness on food security in the EU: A dynamic panel analysis*, „International Journal of Environmental Research and Public Health” 17(12).

żywności i pozostają konkurencyjne w skali globalnej. W związku z tym polityki krajowe UE w zawiły sposób równoważą zapotrzebowanie na zróżnicowaną żywność z nadrzędnymi celami, takimi jak zrównoważony rozwój i strategiczna autonomia na rynku globalnym¹³.

5. PRZYSZŁE TRENDY I IMPLIKACJE DLA POPYTU NA ŻYWNOŚĆ W UE

Wpływy kulturowe i religijne w skomplikowany sposób kształtują trendy w zakresie popytu na żywność, szczególnie w regionach takich jak Unia Europejska, gdzie wzorce konsumpcji są ugruntowane, choć ewoluują. W kontekście UE, gdzie nawyki żywieniowe są głęboko zakorzenione, oczekuje się, że spożycie podstawowych produktów, takich jak nabiał, pozostanie stosunkowo stabilne, z lekką tendencją wzrostową przewidywaną szczególnie w przypadku spożycia sera. Ten dojrzały rynek nie jest jednak odporny na zmiany, ponieważ Europejski Zielony Ład aktywnie kieruje system żywnościowy w kierunku zrównoważonego rozwoju, ustanawiając precedens, który splata względy środowiskowe z wzorcami konsumpcji kulturowej. Co więcej, rosnąca świadomość konsumentów i preferencje konsumentów w zakresie produktów organicznych i roślinnych podkreślają znaczącą zmianę w kierunku zarządzania zdrowiem i środowiskiem na europejskim rynku żywności. Tendencje te, katalizowane przez inicjatywy takie jak projekt FoodE H2020, który wspiera lokalne zaangażowanie i współpracę w wielu krajach europejskich, mają na celu przededefiniowanie krajobrazu żywnościowego poprzez integrację tradycyjnych preferencji ze współczesnymi wartościami. Zbieg tych czynników wskazuje na dynamiczną przyszłość popytu na żywność w UE, taką, która równoważy stabilność utrwalonych nawyków z transformacyjnym wpływem współczesnych problemów etycznych i środowiskowych.

Przewiduje się, że w miarę ewolucji demografii kulturowej i religijnej zmiany te będą znacząco wpływać na przyszłe wzorce popytu na żywność. Na przykład w średnioterminowym raporcie perspektywicznym przewidziano zmiany w produkcji, konsumpcji i handlu żywnością do 2035 r., co wskazuje na wpływy demograficzne na trendy żywieniowe. W Unii Europejskiej, gdzie wzorce konsumpcji są stosunkowo dojrzałe, oczekuje się stabilnego popytu na produkty mleczne, przy potencjalnym wzroście spożycia sera, co stanowi przykład szczególnych preferencji żywieniowych, które mogą się utrzymywać lub rosnąć. Stabilność ta pojawia się jednak w kontekście Europejskiego Zielonego Ładu, którego celem jest kultywowanie sprawiedliwego i przyjaznego dla środowiska systemu żywnościowego w UE; takie inicjatywy polityczne mogą

¹³ P. Berkhout, T. Achterbosch, S. van Berkum, H. Dagevos, J. Dengerink, A. P. van Duijn, I. J. Terluin, (2018). *Global implications of the European Food System: A food systems approach*, „Wageningen Economic Research” No. 2018-051.

zmienić wzorce konsumpcji, aby dostosować je do celów zrównoważonego rozwoju. Co więcej, światowe trendy, takie jak zwiększony handel żywnością o wysokiej wartości i przekształcone strategie marketingu żywności, wskazują na szerszą, międzynarodową reakcję na zmieniające się zapotrzebowanie na żywność, częściowo ukształtowane przez zmiany kulturowe i religijne. W miarę jak tkanka kulturowa społeczeństw ulega ciągłym zmianom pod wpływem migracji, globalizacji i ewoluujących systemów wartości, przemysł spożywczy musi sprawnie dostosowywać się, aby sprostać tym nowym wymaganiom, jednocześnie radząc sobie ze złożonością inicjatyw polityki regionalnej i dynamiką rynku globalnego.

W odpowiedzi na znaczący wpływ preferencji rodziny, smaku i ceny na wybory żywieniowe w Unii Europejskiej należy opracować środki polityczne dostosowane do tych czynników, a jednocześnie uwzględniać nadrzędne cele, takie jak bezpieczeństwo żywności, zrównoważony rozwój i lepsze wyniki zdrowotne. Nacisk Komisji Europejskiej na praktyki agroekologiczne, jak określono w jej celach politycznych, ma na celu uczynienie rolnictwa bardziej zrównoważonym i może być kluczowym czynnikiem kształtującym preferencje konsumentów w kierunku bardziej przyjaznych dla środowiska opcji żywności. Podejście to, w połączeniu z politykami zachęcającymi do ograniczania strat żywności, może nie tylko poprawić efektywność łańcucha dostaw żywności, ale także sprawić, że zrównoważone wybory będą bardziej atrakcyjne finansowo dla konsumentów, potencjalnie wpływając na preferencje rodziny w celu dostosowania ich do wartości środowiskowych¹⁴. Ponadto przejście na zdrowszą dietę w mniejszym stopniu opierającą się na produktach pochodzenia zwierzęcego jest nie tylko kwestią zdrowia publicznego, ale także niezbędnym krokiem w kierunku łagodzenia wpływu systemu żywnościowego na środowisko. Koncentrując się na tych dźwigniach, środki polityczne mogą skutecznie reagować na zmieniający się krajobraz popytu na żywność w UE, kierując zarówno preferencje, jak i gusta rodziny w kierunku opcji, które są w harmonii zarówno ze zdrowiem jednostki, jak i zdrowiem planety.

6. PODSUMOWANIE

Wpływ czynników kulturowych i religijnych na popyt na żywność w Unii Europejskiej jest złożonym i dynamicznym zjawiskiem, które ma istotne implikacje dla decydentów i interesariuszy branży spożywczej. Wyniki tego badania sugerują, że czynniki kulturowe i religijne odgrywają integralną rolę w kształtowaniu nawyków i preferencji żywieniowych jednostek i społeczności,

¹⁴ M. Vittuari, G. Bazzocchi, S. Blasioli, F. Cirone, A. Maggio, F. Orsini, F. De Menna, (2021), *Envisioning the future of European food systems: approaches and research priorities after COVID-19*, Frontiers in Sustainable Food Systems.

wykraczającą poza zwykłe osobiste wybory i odzwierciedlającą zwyczaje, przekonania i praktyki specyficzne dla każdej grupy społecznej. Przepisy i nawyki żywieniowe przekazywane z pokolenia na pokolenie pozostają podstawą wyboru posiłków, tworząc poczucie tożsamości i ciągłości w obrębie jednostek rodzinnych i szerszych praktyk kulturowych. Wydarzenia religijne i okresy postu wywierają istotny wpływ na wzorce konsumpcji żywności w gospodarstwach domowych, szczególnie w kontekście spożycia mleka, podczas gdy uroczystości i tradycje kulturalne często prowadzą do zwiększonego zapotrzebowania na określone produkty w określonych okresach. Nie da się przecenić wzajemnego oddziaływania czynników ekonomicznych oraz wymagań kulturowych i religijnych w kształtowaniu preferencji żywieniowych, szczególnie w kontekście europejskim. W związku z tym decydenci i przedsiębiorstwa muszą wziąć pod uwagę te czynniki przy ocenie trendów na rynku żywności i preferencji konsumentów. Wyniki tego badania podkreślają potrzebę wprowadzenia środków politycznych zgodnych z tymi wyznacznikami, a jednocześnie odpowiadających nadrzędnym celom, jakim są bezpieczeństwo żywności, zrównoważony rozwój i lepsze wyniki zdrowotne. Koncentrując się na tych dźwigniach, środki polityczne mogą skutecznie reagować na zmieniający się krajobraz popytu na żywność w UE, kierując zarówno preferencje, jak i gusta rodziny w kierunku opcji, które są w harmonii zarówno ze zdrowiem jednostki, jak i zdrowiem planety. Ogólnie rzecz biorąc, badanie to podkreśla znaczenie zrozumienia dynamiki religijności i kultury, ich bezpośredniego i pośredniego wpływu na zachowania konsumentów, a także potrzebę przyszłych badań w celu wyjaśnienia złożonego i dynamicznego charakteru popytu na żywność w Unii Europejskiej.

BIBLIOGRAFIA

- Berkhout P., Achterbosch T., van Berkum S., Dagevos H., Dengerink J., van Duijn, A.P., Terluin I.J., *Global implications of the European Food System: A food systems approach*, „Wageningen Economic Research” 2018, No. 2018-051.
- D’Haene E., Desiere S., D’Haese M., Verbeke W., Schoors K., *Religion, food choices, and demand seasonality: Evidence from the Ethiopian milk market*, „Foods” 2019, 8(5).
- Elshaer I., Sobaih A.E.E., Alyahya M., Abu Elnasr A., *The impact of religiosity and food consumption culture on food waste intention in Saudi Arabia*, „Sustainability” 2021, 13(11).
- Fusco G., Coluccia B., De Leo F., *Effect of trade openness on food security in the EU: A dynamic panel analysis*, „International Journal of Environmental Research and Public Health” 2021, 17(12).
- Gracia A., Albisu L.M., *Food consumption in the European Union: main*

- determinants and country differences*, „Agribusiness: an international journal” 2001, 17(4).
- Grodzicki T., Jankiewicz M., *Ecological situation and changes in food demand in the EU member states and selected OECD countries: Spatio-temporal analysis*, „Food Quality and Preference” 2022.
 - Hassan H.F., Ghandour L.A., Chalak A., Aoun P., Reynolds C.J., Abiad M.G., *The influence of religion and religiosity on food waste generation among restaurant clienteles*, „Frontiers in Sustainable Food Systems” 2022, 6.
 - Irz X., Caillavet F., Fadhuile A., Nichèle V., Castellari E., Moro D., Akaichi F., *A comparative analysis of food demand and its determinants in six EU countries*, 2017.
 - Kumar R., Ramendran C., Yacob P., *A study on turnover intention in fast food industry: Employees' fit to the organizational culture and the important of their commitment*, „International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences” 2012, 2(5).
 - Nes K., Ciaian P., Di Marcantonio F., *Economic determinants of differences in the composition of seemingly identical branded food products in the EU*, „Food Policy” 2021.
 - Orji R. & Mandryk R.L., *Developing culturally relevant design guidelines for encouraging healthy eating behavior*, „International Journal of Human-Computer Studies” 2014, 72(2).
 - Shipman D., Durmus B., *The effect of culture on food consumption; a case of special religious days in Turkey*, 2017.
 - Sylla M., Świąder M., Vicente-Vicente J.L., Arciniegas G., Wascher D., *Assessing food self-sufficiency of selected European Functional Urban Areas vs metropolitan areas*, „Landscape and Urban Planning”, 2022.
 - Vittuari M., Bazzocchi G., Blasioli S., Cirone F., Maggio A., Orsini F., De Menna F., *Envisioning the future of European food systems: approaches and research priorities after COVID-19*, „Frontiers in Sustainable Food Systems” 2021.

CULTURAL AND RELIGIOUS FACTORS AND DEMAND FOR FOOD IN THE EUROPEAN UNION - ANALYSIS OF INTERDEPENDENCE.

Summary: The European Union is a diverse region with a rich cultural and religious heritage. The cultural and religious factors that shape food preferences have received increasing attention in recent years. This research paper aims to investigate the influence of cultural and religious factors on food demand in the European Union. The paper will explore the key determinants affecting food consumption in the EU and how these demands have evolved over time. Specifically, this paper will analyze the impacts of religious beliefs on food consumption patterns and examine the interconnection between economic factors, demographic changes,

and food demand. Furthermore, the paper will present case studies of food demand in different EU countries and discuss how national policies accommodate diverse food demands within the EU. Finally, the paper will project future trends in food demand influenced by culture and religion and discuss potential policy measures to address the changing landscape of food demand in the EU. By examining these issues, this research paper seeks to provide a comprehensive understanding of the complex cultural and religious factors that influence food demand in the European Union.

Keywords: cultural studies, food demand, religious heritage, social economy.

dr Dariusz Czakowski
Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa
Wydział Nauk Prawnych, Społecznych
i Filologicznych
ul. Toruńska 55-57
85-023 Bydgoszcz
e-mail: d.czakowski@kpsw.edu.pl
ORCID: 0000-0002-9190-5256

